

בגלגלות ארץ ישראל דף מקורות/29

גפרן כפי קנה

Yeshiva.org.il

לענין הגלת כלל ישראל כבר כתבתי לעיל, ולעיד מסעם הוראת סעה ולמסד מילוא נע בה, אלא שהיא רב פשוט כפי שאני ביד ער. ומלחמת מצוה לעיד אין ללמוד כלל, דעיקר ענין הכלל המלחמות יזאנים הם הכלל החי בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ועל העסק רב בראשית ס' ה' ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אע"פ שכמה משוראל ידעו ע"ז, ואך מצוה הותר להבניס נפשות רבות בסכנה בשביל החיות, אלא ומלחמת הלכות צבר שאני. ואליה הא כלל משפט המלכה, שהיא היא רבים תמסרים באומה, כמו שר הדמכים מין ומלכים היו דאין רשות למלך להוצא אלא בכיין, וכן שאין לו כח להפקיד מסון ואם הפקיד חיל גל, וכמו חזני מלך נבטיהם למלך (סנהדרין פ"ח ב') ופסקה הדמכים סס, וכל אלה ועוד כיוצא בהם שרדים ששארו לט משפט המלכה, שהם אנם ע"פ עדי העדה של הלכות יוד (ובמקרא באותו, שגם אלה יש להם מקד כבוד, אלא שדרכי הדין בזה נמסרו לכל מלך כבינתו החובה, וכשרה ערך שיכתוב לו שי סיה, וכ"א לשם קדושה מיוחדת, ועל הסת' שייך לכל בן ישראל נאמר לבלתי חם לבבו ולבלתי סוד ותר אעפ"י שבסית דכמד המלוכה מלך פרוץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידה, ומזה ג"כ דיני המלחמה, בין מלחמת מצוה ובין מלחמת רשות, וא"א ללמוד מזה למקס אדר. אבל הדעה התורתית ללמוד רשות החייד בשביל הכלל היא שסוס מעד מילוא הוראת שעה, ועדן לשקל את הענין. אמנם משרה חשבה לכתחילה, שהדכ רחוק שתציל, שהרי היא ימיתה ותפסיד חי' שעה, גם שהיתה חשבת שאלי' בסכך חסון תהיה נקראת, ותוכל להציל או כאופן יתר קדוב ובלא סכנה, ומדכי הדה לה הוראת שעה, שבמקס הגלת כלל ישראל אין לדחות כלל, ויפה שעה אחת קדם, והעיד לה ג"כ שע"ד חשש הגלת חייה, שהיא נדע לענין רישא חץ מוראת שעה של למע"פ הלא יש ספק שגם היא בסכנה ופי' ידע ונר, וכמשכיל.

- 17
18
19
20
21
22

חילוק יסודי ראשון בקול אפי' בלשון אלהים

במלחמה אם חייל מחויב או רשאי להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל את חברו החייל מסכנה כגון שמוטל פצוע בשטח מסוכן וחשוף לאויב וכדומה.

(א) בספר שו"ת צ"א ח"ח סי' ט"ז פ"י אות י"ג הבאתי דברי שו"ת רב"ר ח"ג סי' תרכ"ד דס"ל בפשיטו' שאין אדם צריך להכניס את עצמו בספק סכנה נפשות כדי להציל את חברו מסכנה, ואם מחמייר על עצמו בכך הרי זה חסיד שונה, משום דספקא דידה עדיף מודאי החברה. וציינתי גם לדברי הסמ"ע בחו"מ סי' תכ"ז סק"ב שבביא דביחשלי מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה, וה"י מסביר מפני שהלה ודאי הוא נפסק, אך כותב שאבל המחבר ומור"ם דל השמיטו זה. ומסביר דהוא זה, כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו זה בפסקיהן מ"ה = משום הכי = השמיטוהו ג"כ. והפ"ת בסק"ב מביא בשם ספר אגודת א"ז שבמסביר שמשו"ה לא הביאו דברי היחשלי בזה משום דס"ל דתלמודא דין פליג על היחשלי בהא ע"ש. והוספתו לבסס זה בארכות בח"ט סי' מ"ה וכן בח"י סי' ל"ה פרק ל"ח ובאופן ש"ל שגם היחשלי מודה דבספק שקול אינו חייב להכניס א"ע בסכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית ע"ש.

- 23
24
25
26

נשאלתי מה יהא הדין בזה במלחמה, אם חייל מחויב או רשאי להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל את חברו החייל מסכנה ודאית. כגון שמוטל פצוע בשטח מסוכן וחשוף לאויב ואם לא ימהר ויחייב להוציא אותו מהשטח ימות בודאי מפצעים, וכל הדומה לזה. לכאורה יש להחיל על כך אותה המסקנה האמורה לעיל.

(ב) אבל לאחר העיון נראה דיש לומר דבמלחמה שאני, וכשם שהותרה. עצם המלחמה יפסיוותיה ולמשימותיה: להכניס בסכנה עם רב כך אחת מהלכותיה היא שכל א"א מאנשי הקרב מחויב למסור את נפשו להציל את שאינה מסכנה שנקלע בה מגרמת המלחמה. ישן בשבועת ד' ל"ה ע"ב דאיתא מלכותא דקטלא וד שתיא ומשיחא בלומא לא מינעשא. ובפ"ש שם ד"ה דקטלא שמבארים דבהוצאת למלחמת הרשות קאמר ע"ש. וכמו"כ ש"ן בספר שו"ת אמר אש חי"ד סי' ל"ב שנשאל אם מותר למצוא גבר אשר בעד ר"כ כסף יחפץ ללכת אל הצבא וכו' ובדברי השאב"ט מבאר דהוא למלחמה מדרת עצמו אין דים כנאבד עצמו לדעת ח"ו דא"כ ה"י מלחמת רשות כמורר עצמו לסכנה ועבר על ונשמרתם, ולא ה"י אדונים דוד המע"ה מרבה במלחמת הרשות וכו' הרי דמותר ללחום מלחמת הרשות ומשמע מן הסתם אע"פ שאין אורים ותמים כמו בבית שכי שחסרו א"ת, ואף גם בזמן שהי' א"ת לא יצא מספק סכנה דהרי כל היוצא למלחמת וכו' וכן בזמן בית שני נראה דלא נמנע מלכ' בית חשמונאי הכשרים לצאת למלחמה לחתומה ע"ש. ומק"ל זה הצי"ה ה"ה וכו'.

- 27
28
29
30

ועוד ישן בשו"ת משפט כהן סי' קמ"ג (בסוף ה"י) שבמדיר בזמנה לזה, והוא, שעיני הכלל המלחמות יזאנים הם מהכלל חחי' בהם, שררי גם מלחמת רשות מגרמת הא ויין מצוה היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרחבה, אלא דמלחמה והלכות. צבר שאני וכו' ואי אפשר ללמוד מזה למקום אחר.

- 31

- 1) (ח) ומלך אדם היה נלקם ב'ישראל וינעז על עקביו לאמר אל מקום פל וי אלמ וי פתג תי:
(ט) וישלח איש העל' הים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבד המקום הזה פי שם אדם נחמים:
2) (י) וישלח מלך ישראל אל המקום אשר אמר לו איש העל' הים והזהירו ונהירו ונשמר עם ל' א אחת ול' א שפתים:
3) (יא) ויפער לב מלך אדם על הדבר הזה ויקרא אל עבדיו וי' אמר אליהם הלא פתיו לי מי משלנו אל מלך ישראל:
(יב) וי' אמר אחד מעבדיו לוא עד וי' המלך פי אלישע הנביא אשר ב'ישראל יצד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בפניו משפבני:
4) (יג) וי' אמר לבו וקרא איכ"ה הוא וישלח וקצתהו ויגד לו לאמר ר הנה גד' תו:
(יד) וישלח שמה סוסים ורכב וחיל קבד ויב' או לילה ויקפו על העיר:
5) (טו) וישפם מלכת איש העל' הים לקום ויצא והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב וי' אמר וצרו אליו אקה עד וי' איכה נעשה:
(טז) וי' אמר אל תירא פי רבים אשר אקבו מאשר אותם:
6) (יז) ויתפלל אלישע וי' אמר יק נק פקח בא את עיניו ויראה ויקפח יק נק את עיניו הצער וירא והנה הקר מלא סוסים ורכב אשר קביב' ת אלישע:
7) (יח) וירדו אליו ויתפלל אלישע אל יק וי' אמר הן בא את הגוי הזה בפגורים ויכם בפגורים פדבר אלישע:
(יט) וי' אמר אליהם אלישע ל' א זה הדבר ולא זה העיר לבו אשתי ואוליכה אתכם אל האיש אשר תבקשון וי' לך אותם ש' מרונה:
(כ) ויהי קב' עם ש' מרון וי' אמר אלישע יק נק פקח את עיני אלה ויראו ויקפחו יק נק את עיניהם ויראו והנה כתוב ש' מרון:
8) (כא) וי' אמר מלך ישראל אל אלישע פרא' תו אותם האקה אקה אבי:
(כב) וי' אמר ל' א תכם האשר שקיית בקורבן וקבשתן אותה מכה שים לקם ומימם לקנינים וי' אכלו וישתו וילכו אל עד ויקם:
9) (כג) ויבכה לקם פרה גדולה וי' אכלו וישתו וישלחם וילכו אל עד ויקם ולא יספו עוד גדודי אדם לבוא בארץ ישראל:

- 10) קצתן גדולה, והעיר רחבה
בתוספות ראם לו. וכס'
פירש טעמיהן לשון יק וי' וק טעמיהן כהים
הנלקם הזמנה, זה היה הנפקט מהם בן שגל
לדוד, שגל היה רב מלחם ומרשע אש סכנה,
ודוד היה חכם ומקביל לניסן של גדלות ומואל
ולא האומות שבה, וטעם השני נובלר כפיר
דברים ל"ג י"א ע"ש, וכו' מה שראש כללם
ובצמותיהם. היינו מוק על הניסן, יגרם.
מלשון גורה, שגורם אליו ועלם לפרול: וחציו
יספח - שהפקט מיה עד כין עמי הכינותים,
דכמשיע אש סכנה ל"ת מלחם אל' לשה, עד
שימחוץ כעד כמה זמס, ולס פ הסמ"ס ליהוה
נאמר, כמו שאמר הכינה לשהלל בעם כבש
ארס כדלשהלל ל' הספוק ותר (מי"א כ"ב), מש"י
מי שטעם חספז ומממד לניסן, כ"י ל"ת מוס
לכס שימבנה, והן נרד להכיר עדי, וכו' מה
שרלס כללם על דוד וחציו יספח. יסכר אש
הניסן שנלסם כהס שלל יהל נרד עד למלחמה,
וקי היה נסוף ימי דוד וכל ימי שלמה:

11)
באדם וי' יאמי כהפ"י ד'אמורה
אמת רחוקה לה:
...דאמר שמואל: מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא
לא מיענשא, ...
תוספות מסכת שבועות דף לה עמוד ב
דקטלא חד משיתא בעלמא כו' - בהוצאת למלחמת
הרשות קאמר

- 12)
13)
14)
15)
16)
לתורה על הפסוק "ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם" (בראשית ט' ה') כתב: "מיד איש אחיו - פירש הקב"ה אימתי האדם נענש בשוא, אז עת להרג ואין עונש על זה כלל. כי כן המלחמה ועת לשנאה, אז עת להרג ואין עונש על זה כלל. כי כן נוסד העולם, וכדאיתא בשבועות ל"ה - מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענשא, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות."

עמלק

שו"ת קול מבשר חלק ב סימן מב

שמות פרק יז

(יז) נִי אֶמְרָךְ יְיָ אֱלֹהֵי מִצְרָיִם כְּתוּב בְּזֵאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאֵזְרֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן הָאֶמְלָקָה אֶת זָכָר עַמְלָק מִמַּטֵּחַ הַשִּׁמְעוֹנִים:
 (טו) וַיָּבֹאוּ מִשֵּׁת מִן הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְיָ נֶקֶד נָסִי:
 (טז) נִי אֶמְרָךְ יְיָ עַל פִּי כָּס יֵה מִלְחָמָה לִּיךְ נֶקֶד עַמְלָק מִדְּיָד ד' ר' פ

משנה מסכת ידים פרק ד משנה ד

בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה אמר לו ר' יהושע מותר אתה אל"ל ר"ג הכתוב אומר (דברים כג) לא יבא עמוני ומאבי בקהל ה' גם דור עשירי וגו' אמר לו רבי יהושע וכי עמונים ומאבים במקומן הן כבר עלה סנהדרין מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר (ישעיה י) ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כביר יושבים אל"ל ר"ג הכתוב אומר (ירמיה מט) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון וכבר חזרו אל"ל ר' יהושע הכתוב אומר (עמוס ט) ושבותי את שבות עמי ישראל ויהודה ועדיין לא שבו התיירוהו לבא בקהל:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד א

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב +תהלים ק"מ+ אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירמו סלה. אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אל תתן לעשו הרשע תאות לבו. זממו אל תפק - זו: גרממאי של אדום, שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו. רש"י גרממאי - שם מלכות, והיא מאדום יעב"ץ: נ"ב כמדומה ר"ל גרממאי היא אשכנז שלנו

אגרת הברטנורא לאביו (יער עמוד 136)

חמשה אמונות חלוקות של נצרים יושבים היום בירושלים והם הרומיים, והיוונים והיקופונים, והעמלקיים והחב"שיתיים. הם אותם של פרישטי יואני, וכל אחד ואחד מהם פוסל אמונות הבגדים. ¹¹⁴ bolobini, ¹¹⁵ הקהילים, ¹¹⁶ היקופונים, ¹¹⁷ החב"שיתיים.

בספר היחיד והיחיד (הרב סלוביצקי בשם אביו בשם ר' חיים)

מוכיח מהרמב"ם שכל אומה ההולכת בדרכו של עמלק ומתנכלת לנסת ישראל לכלותה. הרי היא בבחינת עמלק:

רמב"ם הלכות מלכים הלכות מלכים פרק ה

ד. מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר החרם תחרימם, וכל שבא לידי אחד מהן ולא הרגו עובר בלא תעשה שנאמר לא תחיה כל נשמה, וכבר אבד זכרם.

רדב"ז: מ"ע להחרים וכו'. מבואר בכתוב. ומה שכתב וכבר אבד זכרם, לפי שבא סנהריב ובלבל את העולם:

ה. וכן מצות עשה לאבד זכר א עמלק, שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו.

10

בהלכה זו העוסקת בפיחית עמלק לא כתב הרמב"ם 'כבר אבד זכרם', אף על פי שסנהריב כבר בלבל את כל האומות וגם עמלק בכללם. בכל זאת השיט הרמב"ם דיבור זה. ולמד ר' חיים וצ"ל דבר מלא דבר. מתוך שהשיט הרמב"ם 'וכבר אבד זכרם' דייק שהשם עמלק אינו מציין רק את גזע עמלק, לפי שכבר נתבלבל בין האומות. אלא השם עמלק מציין גם את הרוח האופי העמלקיים. שכל אומה שבלבה מחשבת עמלק ויוממת לעשות מעשה עמלק - הכחדת עם ישראל, הרי היא בבחינת עמלק. ועליה נאמר: 'מלחמה לה בעמלק מדר דר'.

הירושלמי (מ"ג) - (10)

11 ועיין שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן מ"ו שכתב שיש לחוש בזמן הזה שלא לקבל גרים מרומיים ומארצות שסביבות רומי שנתיישבו מאדומיים ואסור להם לבוא בקהל עד דור שלישי והורה למעשה בענין גר שבא מארץ איטליא שאסור לישא ישראלית יעו"ש. ולפי זה יש לדון גם כן שלא לקבל גר מגרמניא, עיין מגילה דף ו': אל תתן לעשיו הרשע תאות לבו זו גרמניא של אדום וכו', בגמרא שלנו הגירסא גרממאי ורש"י פירש: שם מלכות והיא מאדום ועל זה כתב בהגהות מהריעב"ץ שבש"ס דפוס ווילנא: ר"ל גרמניא היא אשכנז שלנו וכן הגיה הגר"א ביומא י' ע"א גרמניא תחת גרממאי. והלא ידוע כי הגרמנים הקדמונים היו שכירי מלחמה אצל הרומיים, ובעת חורבן ירושלים הגלו יהודים רבים לגרמניא, ולכן כתב הרא"ש בתשובה כלל כ' דין כ' והובא בב"י יו"ד סימן פ"ב: שחכמי אשכנז התורה ירושה בידם מאבותיהם מימות החורבן, ורבים מהגרמנים נתערבו ברומיים ואדומיים, וגם הם נחשבים לארצי ישראל מאז ומעולם כמד כמז/ אדום ועמלק כי גם הם לגזע עשיו יחשבו, בפרט לפי שיבואר להלן כי אדום ועמלק נתערבו. ועיין בפירוש הראב"ע ורד"ק לספר עובדיה א' כ' כי הכנענים בימי יהושע ברחו לאלמניא שהיא גרמניא, וגם מהם ירשו הגרמנים את השנאה לישראל. ודבר מעניין הוא כי אלה הגרמנים המתמירים בתור גזע האדונים הם באמת גזע העבדים מזרע כנען המקולל בתור עבד עבדים לשם ויפת, ובזמן הגאולה השלימה תתקיים בהם מחיית עמלק, ולא יהיה שריד לבית עשיו. ועיין ביומא י' ע"א: עתידה רומי שתפול וכו', שנאמר לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ על אדום וכו', ובירושלמי תענית פאה ע"א /פ"א/: משא דומה משא רומי קורא אלי משעיר. ועוד בכמה מקומות מצאנו רומי ואדום תחת שם אחד משותף למחריבי ירושלים

ספר מ"ע התלויות בא"י חרדים

18 סמיכת פרשת עמלק וביאת ארץ ישראל בפ' כי תבא כמו שאמרו ז"ל ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל ולא נתנן אלא על ידי יסורים ואלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא. וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק הי"ג בקיבוץ גלילות כשרוצים לבא לא"י עמלק מודמן להם בדרך וכאשר עינינו רואות היום תמיד ירא ה' וישפט והתחיל בתיבת היהוה א' משנים עשר צירופין של השם הקדוש רמז כי הדר בארץ ישראל דבק בה' הפך הדר בחל הינו הישראל שדומה למי שאין לו אלוה ונקט צדוף זה רמז למה שאדל כל מקום שנאמר והיה לשון שמחה וכתב רמב"ן במנין תרי"ג מצות ושיבת א"י כל עת ורגע שהאדם בא"י הוא מקיים המצוה זו וידוע שעיקר שכר המצוה על השמחה גדולה בה כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה אם כן צריך היושב בארץ ישראל להיות שמח תדיר במצוה התדירה באהבתו אותה וגם צריך להיות ירא וחרד כדכתיב רשבי כל פקודא דלאו איהו ברחימו והחילו לאו פקודא היא לכך אמרו באבות דרבי נתן הוה שש חרד על המצוה והנה תיבת היהוה אצל מצות ושיבת א"י רמז לשמחת המצוה וסמיכות הפרשה לעמלק רמז לחרדה במצוה מהרצועה התלויה באייר ויסודין של א"י הן מן האומות

וזהו טעם

ישראל, אלא כפי עצם קיומו של הישוב בכלל. הם שואפים להשמיד תלילה את הישוב מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק... פרשת מלחמה לה בעמלק אינה מוגבלת בתולדה הניבירית כמלחמת מצוה לגזע מסוים אלא כוללת חובת התקוממות נגד כל אומה או קבוצה החדורה שנעון של שנאה והמכוונות את משימתה כלפי כנסת-ישראל. כשואמה חורת על דגלה, לכו ונכחידם מניו היא הופכת עמלק. בשעת השלושים האחרונים מלאו תפקיד זה הנאצים והיטלר בראשם. הם היו העמלקים. כיום ממלאים את מקומם המוני הנאצר והנפסתי...
 ירושלים (מ"ג) - (10)